

Bil Brajson

Tamo dole

Preveo
Goran Skrobonja

■ Laguna ■

Naslov originala

Bill Bryson

DOWN UNDER

Copyright © Bill Bryson 2000

Maps and illustrations © Neil Gower 2000

Translation copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

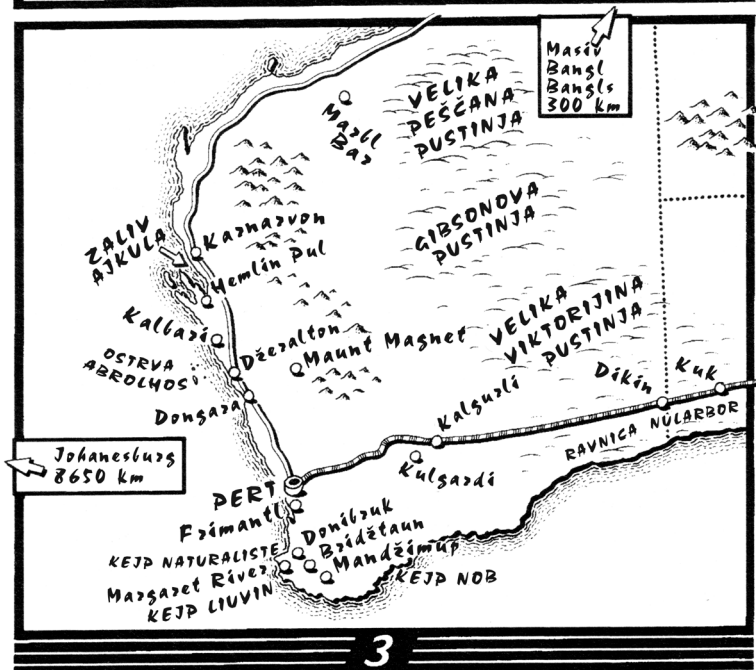
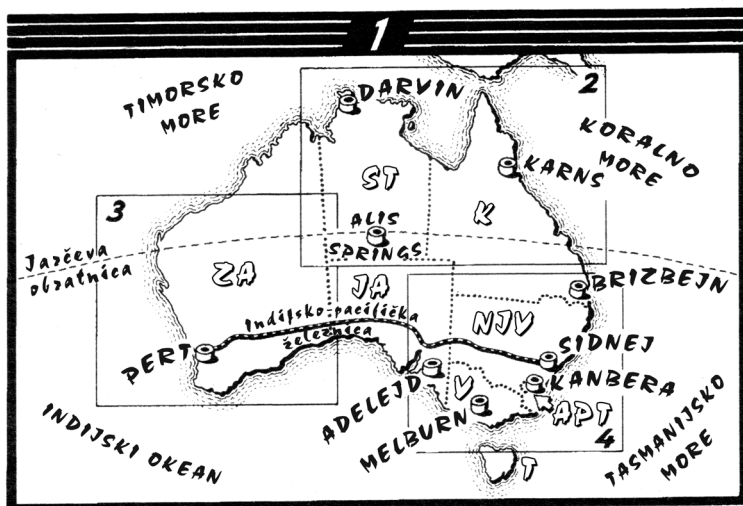

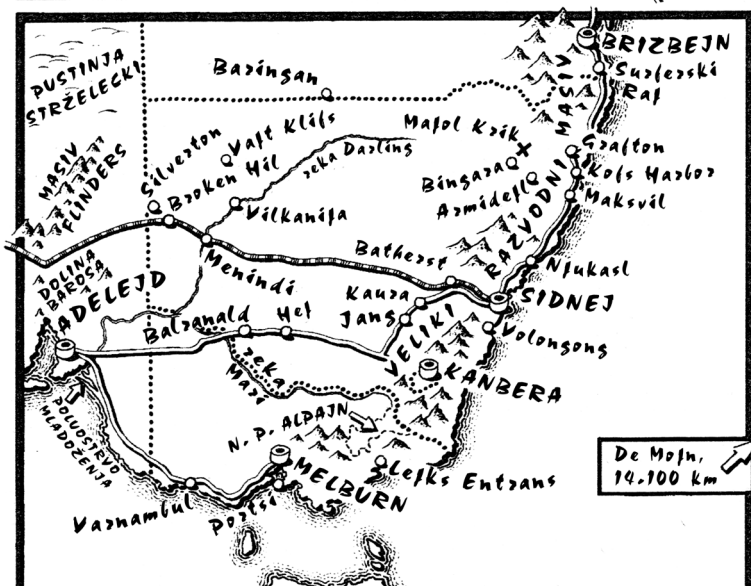
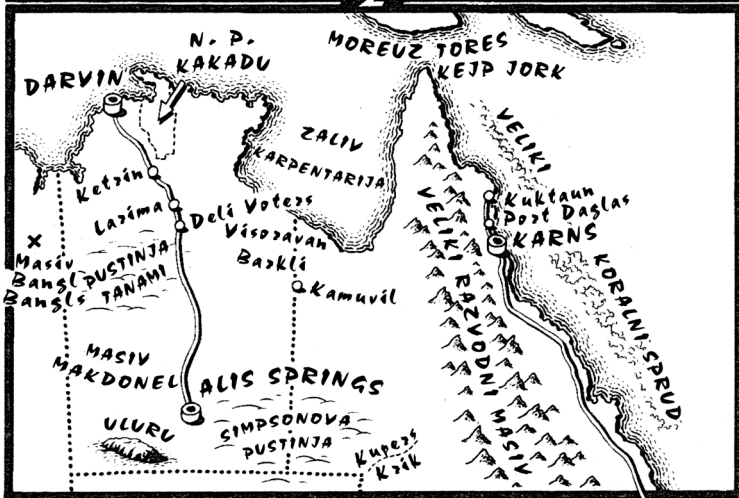
Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

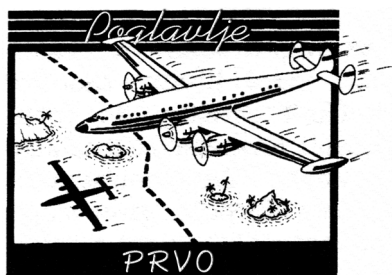
Za Dejvida, Felisiti, Ketrin i Sema

Prvi deo

ZABIT

I

Dok sam leteo prema Australiji, uzdahnuo sam shvativši da sam ponovo zaboravio ko je tamošnji premijer. Stalno mi se to dešava s predsednikom australijske vlade – upamtim ime, zaboravim ga (manje-više momentalno), a onda osetim strašnu grižu savesti. Smatram da bi trebalo da postoji makar jedan čovek izvan Australije koji to zna.

Ali opet, Australija je zemlja koju je veoma teško pratiti. Prilikom prve posete, pre više godina, proveo sam vreme na dugom letu iz Londona čitajući istoriju australijske politike u dvadesetom veku, i tada sam naišao na zaprepašćujuću činjenicu da je 1967. godine premijer Harold Holt šetao plažom u Viktoriji, uronio u talase i nestao. Siroti čovek je iščezao bez traga i glasa. To mi je izgledalo dvostruko neverovatno – najpre da bi Australija mogla tek tako da izgubi jednog *premijera* (ono, mislim, *stvarno!*), a zatim i to da ja nikada nisam čuo za tu vest.

Naravno, sasvim je izvesno da obraćamo sramno malo pažnje na naše drage rođake Tamo dole – premda

pretpostavljam da to i nije sasvim lišeno razloga. Najzad, Australija je mahom prazna i veoma udaljena. Broj njenih stanovnika, oko 19 miliona, mali je po svetskim merilima – Kina svake godine ima veći priraštaj od te brojke – a mesto u svetskoj privredi joj je zahvaljujući tome na periferiji; kao ekonomski entitet, ona je otprilike velika kao Illinois. S vremena na vreme, odatle stigne ponešto korisno – opal, merino vuna, Erol Flin, bumerang – ali ništa bez čega ne bismo mogli da živimo. Iznad svega, Australija se ponaša pristojno. Stabilna je, mirna i dobra. Tamo nema pučeva, prekomernog izlova ribe, ona ne naoružava neprijatne despote, ne uzgaja koku u provokativnim količinama niti se razmeće na nametljiv i nedoličan način.

Ali čak i kad se sve ovo ima u vidu, neobično je koliko zanemarujemo ono što se u Australiji dešava. Kao što bi se i dalo očekivati, to je naročito primetno kada živite u Americi. Neposredno pre polaska na ovo putovanje, otišao sam u svoju biblioteku u Nju Hempširu i potražio Australiju u Indeksu *Njujork tajmsa* da vidim koliko je ona u proteklih nekoliko godina privlačila pažnju u mojoj zemlji. Započeo sam od izdanja za 1997. godinu samo zato što je ono bilo otvoreno na stolu. Te godine, u čitavom rasponu mogućih interesovanja – uključujući politiku, sport, putovanja, nastupajuću Olimpijadu u Sidneju, hranu i vino, umetnost, čitulje i tako dalje – *Njujork tajms* je objavio 20 članaka koji su se bavili prevashodno australijskim temama. U istom periodu, poređenja radi, pronašao je prostora za 120 članaka o Peruu, oko 150 o Albaniji i sličan broj o Kambodži, više od po 300 za obe Koreje, i više od 500 o Izraelu. Kao mesto koje privlači interesovanje Amerikanaca, Australija se mogla porediti s Belorusijom i Burundijem. Među opštim temama bili su tu baloni i balonci, Sajentološka crkva, psi (mada ne

i trke saonicama sa psećom zapregom) i Pamela Hariman, bivša ambasadorica i poznata ličnost koja je umrla u februaru 1977, što je bilo toliko katastrofalno da je očigledno moralo da bude dvadeset dva puta zabeleženo u *Tajmsu*. Da to kažemo na najprostiji mogući način, Australija je za Amerikance 1997. bila nešto važnija od banana, ali ni prineti tome koliko im je bio važan sladoled.

Kako se ispostavilo, 1997. je bila veoma dobra godina za vesti o Australiji u Sjedinjenim Državama. Godine 1996. ta je zemlja bila predmet samo devet novinskih izveštaja, a 1998. pukih šest. Možda su je drugde u svetu pomnije pratili, ali s tom razlikom da, naravno, vesti o njoj niko nije ni čitao. (Ruku gore svi vi koji možete da odgovorite na to ko je trenutno australijski premijer, da kažete u kojoj se državi nalazi Melburn ili date odgovor na praktično bilo koje antipodno pitanje koje se ne odnosi na kriket, ragbi, Mela Gibsona ili seriju *Komšije*.) Australijanci teško podnose što spoljni svet na njih obraća tako malo pažnje, i ja im ne zameram zbog toga. Govorimo o zemlji u kojoj se događaju zanimljive stvari, i to stalno.

Pomislite samo na jednu od tih priča koje su uspele da se nađu 1997. u *Njujork tajmsu*, premda zakopane u zabitom krajičku Odeljka C. U januaru te godine, sudeći po izveštaju koji je u Americi napisao reporter *Tajmsa*, naučnici su ozbiljno istraživali mogućnost da je tajanstveni seizmički poremećaj koji se pre gotovo četiri godine zbio u Australiji negde bogu iza leđa zapravo bio posledica nuklearne eksplozije koju su izazvali pripadnici japanskog kulta sudnjeg dana Aum Šinrikjo.

Dogodilo se da su se 28. maja 1993. u 23.03 po lokalnom vremenu seizmografske igle u čitavom regionu Pacifika trznule i zaškrabale u reakciji na veoma veliki poremećaj

blizu mesta po imenu Stanica Bandžavarn u Velikoj Viktorijinoj pustinji Zapadne Australije. Neke kamiondžije za vreme duge vožnje, kao i kopači zlata, praktično jedini ljudi koji su se zatekli u tom samotnom prostranstvu, izvestili su da su videli iznenadan blesak na nebu i čuli ili osetili tutnjavu moćne, ali daleke eksplozije. Jedan je izvestio da je konzerva piva zaigrala na stolu u njegovom šatoru.

Problem je što za to nije bilo očiglednog objašnjenja. Seizmografski tragovi se nisu uklapali u profil zemljotresa ili eksplozije pri vađenju rude, a udar je u svakom slučaju bio 170 puta jači od najmoćnije rudarske eksplozije zabeležene u Zapadnoj Australiji. Potres je bio prikladan za udar velikog meteorita, ali takav pad bi napravio krater opsega više desetina metara, a takav se krater nije mogao naći. Ishod je bilo to da su naučnici dan-dva bili zbunjeni tim incidentom, da bi onda izveštaj o njemu odložili u dosije za neobjašnjene kuriozitete – nešto što se po svemu sudeći dešava s vremena na vreme.

Onda je 1995. Aum Šinrikjo najednom postao zloglasan kada je pustio ogromne količine nervnog gasa sarina u tokijskom metrou i ubio dvanaestoro ljudi. U istragama koje su usledile, ispostavilo se da je zamašna imovina Auma obuhvatala i pustinjsko tle površine oko 200 hiljada hektara u Zapadnoj Australiji, veoma blizu poprišta tajanstvenog događaja. Tamo su vlasti pronašle neuobičajeno modernu i fokusiranu laboratoriju, kao i dokaze o tome da su pripadnici kulta kopali uranijum. Posebno se saznalo da je Aum zavrbovao u svoje redove i dva nuklearna inženjera iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Grupa se bila zaklela da uništi svet, i čini se da je događaj u pustinji bio proba za razaranje Tokija.

Naravno, jasno vam je na šta ciljам. Ovo je zemlja u kojoj izgube premijera, ujedno toliko ogromna i prazna da banda

predanih amatera može sasvim realno da aktivira prvu svetsku nevladinu atomsku bombu na njenom kopnu, a onda da prođe bezmalo četiri godine pre nego što to iko primeti. Očito, вреди upoznati takvo mesto.

I zato, pošto toliko malo znamo o Australiji, red bi bio da iznesemo nekoliko činjenica.

Australija je po veličini šesta zemlja na svetu, i ujedno najveće svetsko ostrvo. Ona je jedino ostrvo koje je ujedno i kontinent, i jedini kontinent koji je ujedno i država. Bio je to prvi kontinent osvojen s mora, a takođe i poslednji. I to je jedina država koja je nastala kao zatvor.

Ona je dom najvećeg živog bića na zemlji – Velikog koralnog spruda, te najslavnijeg i najupečatljivijeg monolita – Ejersove stene (ili Ulurua, da upotrebimo njegovo sada zvanično i cenjenije aboridžinsko ime). Tamo živi više stvorenja koja mogu da vas ubiju nego na bilo kom drugom mestu. Od deset najotrovnijih zmija na svetu, sve su australske. Pet tamošnjih živih bića – pauk sa levkastom mrežom, kockasta meduza, oktopod s plavim prstenovima, krpelj koji parališe i kamena riba – najsmrtonosnija su od svoje sorte na svetu. Ovo je zemlja u kojoj čak i najpufnastija stonoga može da vas pokosi otrovnim ujedom, gde morske školjke ne samo što mogu da vas opeku već ponekad čak i *napadnu*. Uzmite školjku bezopasnog izgleda na nekoj plaži u Kvinslendu, kako to naivni turisti često rade, pa ćete ustanoviti da je mališa u njoj ne samo neverovatno brz i razdražljiv već i izuzetno otrovan. Ako ne budete nasmrtno izbojeni ili opečeni na neki neočekivan način, možda vas dokrajče čeljusti ajkula ili krokodila, možda vas bespomoćne neodoljiva struja odnese

na pučinu, ili se oteturate u zlosrećnu smrt negde u vrelini prostranstva bogu iza leđa. Nezgodno je to mesto.

A i staro je. Šezdeset miliona godina, od formiranja Velikog razvodnog masiva, Australija je geološki bila praktično nema, i to joj je dozvolilo da sačuva mnoge najstarije stvari koje su se ikad zatekle na Zemlji – najdrevnije stenje i fosile, prve životinjske tragove i rečna korita, najranije naznake prisustva samog života. U nekom neodređenom trenutku usred njene nepregledne prošlosti – možda pre 45.000 godina, možda pre 60.000, ali svakako pre nego što su se savremena ljudska bića pojavila u Amerikama ili u Evropi – nju su tiho zauzeli krajnje zagonetni ljudi, Aboridžini, koji ni po čemu nisu rasno ili jezički srodni sa svojim komšijama u regionu, i čije se prisustvo u Australiji može objasniti samo pretpostavkom da su oni izumeli i ovladali preoakeanskim plovilima 30.000 godina pre bilo kog drugog kako bi krenuli u egzodus, a potom zaboravili ili napustili sve što su naučili, i nisu se više ni trudili da se zapute na morsku pučinu.

To dostignuće je toliko jedinstveno i izuzetno, toliko neprikladno za proveru, da se većina istorijskih knjiga bavi njime u pasusu ili dva, a onda prelazi na drugu, objašnjiviju invaziju – onu koja počinje sa dolaskom kapetana Džejmsa Kuka i njegovog odvažnog brodića Kraljevske mornarice *Nastojanje* u Botani Bej 1770. godine. Nema veze što kapetan Kuk nije otkrio Australiju, pa čak nije bio ni kapetan u vreme te posete. Za većinu ljudi, među kojima je i većina Australijanaca, tada priča počinje.

Svet koji su ti prvi Englezi zatekli bio je znamenito naopak – godišnja doba su mu bila sasvim suprotna, sazvežđa okrenuta naglavačke – i drugačiji od svega ostalog što je iko od njih ranije video, čak i na bliskim geografskim širinama Tihog okeana. Njegova stvorenja su izgleda evoluirala

pogrešno protumačivši priručnik. Najkarakterističnija od njih nisu trčala, skakala ili galopirala, već *poskakivala* po okolini, kao ispuštene lopte. Kontinent je vrveo neverovatnim bićima. Tamo je postojala riba sposobna da se vere uz drveće; lisica koja je mogla da leti (bio je to zapravo veoma veliki šišmiš); ljuskari toliko veliki da je odrastao čovek mogao da se zavuče u njihove oklope.

Ukratko, nigde na svetu nije bilo ničeg nalik tome. I dalje je tako. Osamdeset procenata svega što živi u Australiji, bile to životinje ili biljke, ne postoji nigde drugde. I više od toga, tih je stvorenja u izobilju koje nikako ne ide uz negostoljubivost okruženja. Australija je najsuvlji, najravniji, najvreliji, najsparušeniji, najneplodniji i klimatski najagresivniji od svih nastanjenih kontinenata. (Samo je Antarktik negostoljubiviji prema živim bićima.) To je mesto toliko inertno da je čak i zemljište, tehnički govoreći, fosilno. A opet, tamo život vrvi u bezbroj stvorenja. Samo kad su insekti posredi, naučnici pojma nemaju da li je ukupan broj vrsta 100.000 ili više nego dvostruko. Čak je trećina svih tih vrsta i dalje potpuno nepoznata nauci. Kod paukova ta proporcija raste na 80 procenata.

Posebno pominjem insekte zato što imam priču o jednoj bubici po imenu *Nothomyrmecia macrops* koja, po mom mišljenju, savršeno premda pomalo zaobilazno ilustruje koliko je ovo izuzetna zemlja. Donekle je komplikovana, ali dobra, pa vas molim da imate malo strpljenja.

Godine 1931. na poluostrvu Kejp Arid u Zapadnoj Australiji, neki prirodnjaci-amateri su čačkali po žgoljavom žbunju u pustoši i pronašli insekta kakvog nijedan od njih nikada nije video. Izgledao je donekle kao mrav, ali mu je boja bila neuobičajeno bledožuta, a oči čudne, netremice zagledane i upadljivo uznemirujuće. Pokupili su nekoliko

primeraka koji su dospeli do stola stručnjaka u Narodnom muzeju Viktorija u Melburnu, koji je odmah prepoznao da je insekt *Nothomyrmecia*. Ovo otkriće je izazvalo veliko uzbuđenje pošto, koliko su svi živi znali, ništa nalik tome nije postojalo na zemlji već sto miliona godina. *Nothomyrmecia* je bio protomrav, živa relikvija iz vremena kada su mravi evoluirali iz osa. U entomološkom smislu, bilo je to jednako izvanredno kao da je neko zatekao krdo triceratopsa kako pase na nekoj dalekoj livadi.

Odmah je organizovana ekspedicija, ali i pored krajnje detaljne pretrage, niko nije bio u stanju da pronađe koloniju na Kejp Aridu. Kasnije potrage su podjednako bile bez rezultata. Bezmalopola veka kasnije, kad se pročulo da tim američkih naučnika namerava da traga za mravom, gotovo sigurno sa najmodernijom tehnološkom opremom zahvaljujući kojoj će Australijanci ispasti samo loše organizovani amateri, vladini naučnici iz Kanbere odlučili su da preduzmu još jedan poslednji pokušaj da ustanove živ li je taj mrav, iz predostrožnosti. I tako je više njih u konvoju krenulo zemljom.

Drugog dana putovanja, dok su vozili pustinjom Južne Australije, jedno vozilo je počelo da se dimi i pučka, pa su morali neplanirano da provedu noć na samotnom mestu kraj puta po imenu Pučera. Tokom večeri, naučnik po imenu Bob Tejlor prošetao se malo da se nadiše svežeg vazduha i dokono obasjao baterijskom lampom teren oko sebe. Možete samo zamisliti koliko se zapanjio kada je otkrio da po deblu eukaliptusa kraj njihovog kampa gamiže zdrava kolonija nikog drugog do *Nothomyrmecia*.

E sad, pomislite samo na verovatnoću. Tejlor i njegove kolege nalazili su se 1.300 kilometara od mesta gde su nameravali da tragaju. U gotovo osam miliona kvadratnih

kilometara praznine koja čini Australiju, jedan čovek iz male grupe sposobne da prepozna ono što traži tek tako je otkrio jednog od najređih, najtraženijih insekata na zemlji – insekta koji je viđen uživo samo jednom, bezmalo pola veka pre toga – a sve to zato što im se kamion pokvario upravo na tom mestu. Uzgred, *Nothomyrmecia* više nikada nije pronađena na onoj prvobitnoj lokaciji.

I ponovo shvatate šta hoću da kažem, siguran sam u to. Ovo je zemlja koja je istovremeno zaprepasavajuće prazna, a opet puna koječega. Zanimljivih stvari, drevnih stvari, stvari koje se ne mogu tek tako objasniti. Stvari koje tek treba pronaći.

Verujte, ovo je interesantno mesto.

II

Kad god letite iz Severne Amerike u Australiju, izgubite čitav dan kad pređete međunarodnu datumsku razdelnicu, i pritom vas niko ništa i ne pita. Pošao sam iz Los Anđelesa 3. januara i stigao u Sidnej četrnaest sati kasnije, 5. januara. Za mene 4. januar nije ni postojao. Uopšte. Kud li se deo, ne bih znao da vam kažem. Znam samo da u jednom dvadesetčetvoročasovnom periodu u istoriji Zemlje, ja kao da nisam ni postojao.

Za mene je to, u najmanju ruku, pomalo jezivo. Hoću da kažem, da ste listali materijal koji ste dobili uz kartu i primetili napomenu: „Putnici se upozoravaju da prilikom nekih putovanja može doći do gubitka postojanja u trajanju od dvadeset četiri sata“ (naravno da bi to tako bilo skovano, kao da se dešava tek s vremena na vreme), verovatno biste ustali i počeli da se raspitujete, dograbili nekoga za rukav i

rekli: „Izvinite, moliću lepo.“ Moram reći da ima izvesne metafizičke utehe u saznanju da možete prestati da postojite u materijalnom obliku i da to ni najmanje ne boli, a da budemo poštteni, oni vam i vrata dan prilikom povratnog putovanja kad pređete datumsku razdelnicu u suprotnom smeru, pa tako nekim čudom uspete da stignete u Los Anđeles pre nego što ste napustili Sidnej, a to je na svoj način još bolji trik.

Sada donekle razumem principe o kojima je ovde reč. Shvatam da mora postojati zamišljena linija kod koje se jedan dan završava, a sledeći počinje, te da će, pošto tu liniju pređete, nužno uslediti vremenske neobičnosti. Ali to i dalje ne otklanja činjenicu da ćete na svakom putovanju između Amerike i Australije iskusiti nešto što bi, u drugim okolnostima, bilo potpuno nemoguće. Koliko se god pomno obučavali, koncentrisali ili pazili na ishranu, koliko god koraka napravili na svom „stepmasteru“, nikad nećete tako oslabiti da prestanete na dvadeset četiri sata da zauzimate prostor ili budete kadri da stignete na jedno mesto pre nego što ste otišli s prethodnog.

Dakle, postoji izvestan osećaj dostignuća i u pukoj činjenici da ste doputovali u Australiju – zadovoljstvo i ispunjenost time što ste u mogućnosti da stupite iz aerodromskog terminala na zaslepljujuće naopako sunce i shvatite da su vaši brojni atomi, nedavno nestali bez traga i glasa, ponovo sastavljeni na približno normalan način (nešto manje od dvesta grama moždanih ćelija izgubili ste dok ste gledali akcioni film sa Brusom Vilisom). U takvim okolnostima, osetite zadovoljstvo što se nalazite bilo gde, tako da mu Australija pritom dođe kao pozitivan dodatak.

Hoću ovde odmah da kažem da volim Australiju – neizmerno je obožavam – i kad god je vidim, ona me prosto

obori s nogu. Jedna od posledica toga što tako malo pažnje obraćamo na Australiju jeste i to što se uvek prijatno iznenadimo kad je tamo zateknemo. Svaki kulturološki instinkt i ranija iskustva govore vam kako bi trebalo, kad već toliko daleko otputujete, da u najmanju ruku zateknete ljude na kamilama. Trebalo bi tu da budu neprepoznatljiva slova na znacima, i garavi muškarci u odorama koji piju kafu iz šoljica veličine naprstka i dime na nargile, rasklimatani autobusi i udarne rupe na drumovima, te stvarna mogućnost da se razbolite od svega što dodirnete – ali ne, uopšte nije tako. Sve je ovo prijatno, čisto i poznato. Izuzev sklonosti među muškarcima određene dobi da na sebi imaju dokolenice i kratke pantalone, to su ljudi poput vas i mene. Divna stvar. Da se razduševite. Zato volim da dolazim u Australiju.

Ima i drugih razloga, naravno, i sa zadovoljstvom ću ih sve ovde zabeležiti. Ljudi su izuzetno simpatični – veseli, otvoreni, duhoviti i neizostavno učtivi. Gradovi su im bezbedni, čisti i gotovo uvek na vodi. Njihovo je društvo prosperitetno, dobro uređeno i nagoni egalitarno. Hrana je izvrsna. Pivo hladno. Sunce sija bezmalo uvek. Na svakom ćošku ima kafe. Rupert Merdok više ne živi tu. Teško da možete da tražite više od života.

Meni je ovo bilo peto putovanje i sada sam, prvi put, nameravao da vidim pravu Australiju – ogromnu i vrelu unutrašnjost, beskrajnu prazninu između obala. Nikad nisam sasvim razumeo zašto vas ljudi, u podsticaju da vidite njihovu „pravu“ zemlju, šalju u prazne delove gde gotovo nijedan razuman čovek ne bi odlučio da živi, ali šta ćete. Ne možete reći da ste bili u Australiji sve dok ne prođete kroz njenu zabit.

Najbolje od svega bilo je to što sam nameravao da obavim ovo na najotmeniji mogući način: čuvenom Indijsko-pacifičkom železnicom od Sidneja do Perta. Ona se prostire

duž prijatno krivudavih 4.380 kilometara preko donje trećine zemlje, kroz države Novi Južni Vels, Južnu Australiju i Zapadnu Australiju, i Indijsko-pacifička železnica je kraljica vozova na južnoj hemisferi. Od Sidneja se blago uspinje kroz Plave planine, pučka nepreglednim kilometrima kroz predele pune ovaca pod ogromnim otvorenim nebom, prati reku Darling do Marija, i dalje Mari do Adelejda, da bi konačno prešla preko moćne ravnice Nularbor do nalazišta zlata oko Kalgurlija pre nego se s uzdahom ne zaustavi da zasluženno počiva u dalekom Pertu. Naročito sam čeznuo da vidim Nularbor, gotovo nezamislivo prostranu i ubistvenu pustinju.

Časopis u boji *Mejl on sandej* imao je specijalan broj posvećen Australiji, i ja sam pristao da pošaljem reportažu. Ionako sam već neko vreme smerao da dođem tu i napišem knjigu, tako da mi je ovo došlo kao neka vrsta nagradnog putovanja – prilika da sagledam zemlju na krajnje komforan način o tuđem trošku. Zvučalo mi je to strašno primamljivo. S tim ciljem, putovaću otprilike sledećih nedelju dana u društvu s mladim engleskim fotografom po imenu Trevor Rej Hart, koji je doleteo iz Londona i sa kojim ću se prvi put sresti sledećeg jutra.

Ali najpre me je čekao dan koji sam mogao da posvetim sebi, i bio sam neviđeno zadovoljan zbog toga. U Sidnej sam ranije dolazio samo u sklopu promotivnih turneja za knjige, pa je moje poznavanje tog grada bilo zasnovano gotovo sasvim na vožnjama taksijem kroz neugledne oblasti kao što su Ultimo i Anandejl. Jedini put sam video ponešto od stvarnog grada pre više godina, prilikom prve posete, kada me je ljubazni komercijalista mog tamošnjeg izdavača odvezao kolima na ceo dan, zajedno sa svojom ženom i dve kćerkice pozadi, a ja sam se osramotio tako što sam zaspao.

Nije to bilo zbog nedostatka interesovanja ili zahvalnosti, verujte. Prosto, dan je bio topao, a ja tek što sam tamo stigao. U nekom zlosrećnom trenutku, prilično rano, vremenska razlika me je skolila i ja sam se bespomoćno komirao.

Žalim što moram da kažem kako nisam diskretan i šar-mantan kad spavam. Ljudi obično, kad im klone glava, izgledaju kao da bi im dobro došlo ćebence; ja opet izgledam kao da mi treba medicinska nega. Spavam kao da mi je neko ubrizgao eksperimentalno sredstvo za opuštanje mišića. Noge mi se groteskno i nezgrapno rašire; ručni zglavci mi padnu na pod. Sve ono unutra – jezik, resica, vlažni mehurići vazduha iz creva – odluči da izađe. S vremena na vreme, poput onih igračaka, patkica koje klimaju glavom, meni se glava nakrivi napred kako bi mi iscedila oko litar masnih bala u krilo, a onda se zabaci unazad kako bi ponovo počela da se puni uz buku nalik na punjenje toaletnog kazančića. I hrčem, gromoglasno i bespomoćno, kao neki lik iz crtaća, uz gumasto podrhtavanje usana i produžene izdisaje nalik na parni ventil. U dugim periodima neprirodno se umirim, tako da se posmatrači zgledaju i zabrinuto nagnu napred, pa se dramatično ukrutim i, posle izluđujuće stanke, počnem da poskakujem i bacakam se u nizu grčeva čitavog tela koji podsećaju na električnu stolicu u trenutku okretanja preki-dača. Potom kriknem jednom ili dvaput prodorno, kao žena, i probudim se da bih ustanovio kako su svi u prečniku od sto pedeset metara oko mene prestali da se pomeraju, i da se sva deca mlađa od osam godina drže za porub majčine haljine. Strašan je to teret na mojim plećima.

Pojma nemam koliko sam dugo spavao u tim kolima, osim da to nije trajalo kratko. Znam samo da je u automobilu, kada sam došao sebi, bila izvesna teška tišina – od one

vrste koja vas obuzme kad vozite po svom gradu kako biste prebacili klonulu hrpu koja se trza od jedne neprimećene znamenitosti do sledeće.

Pogledao sam oko sebe glupavo, na trenutak ne shvatajući ko su ti ljudi, pročistio grlo i pridigao se u uspravniji položaj.

„Baš smo se pitali da li ste možda za ručak“, rekao je moj vodič tiho kad je primetio da sam načas odustao od skrivene težnje da mu kola preplavim pljuvačkom.

„To bi bilo veoma lepo“, odgovorio sam tihim, poniznim glasom, ustanovivši istovremeno s uobičajenim unutrašnjim užasom da se, dok sam dremao, neka 250 kila teška muva očigledno ispo vraćala po meni. U pokušaju da skrenem pažnju s te neprirodne vlage kojom sam bio prekriven i pritom ponovo iskažem interesovanje za obilazak, nadodao sam vedrije: „Jesmo li još u Neutral Beju?“

Začulo se tiho, spontano grcanje kao kad vam gutljaj zapadne u dušnik, a ne u jednjak. A onda, sa donekle napretnutom preciznošću: „Ne, ovo je Dover Hajts, Neutral Bej je bio“ – stanka u trajanju jedne mikrosekunde, tek koliko da naglasi smisao – „pre izvesnog vremena.“

„Ah.“ Uozbiljio sam se, kao da pokušavam da ustanovim kako nam je uspelo da zaturimo toliko razdoblje.

„U stvari, pre dosta vremena.“

„Ah.“

Ostatak vožnje do ručka proveli smo u tišini. Popodne je bilo uspešnije. Obedovali smo u popularnom ribljem restoranu kraj doka u Votsons Beju, a onda otišli da osmotrimo Tihi okean s visokih litica iznad ulaza u luku koje zapljuskuju talasi. Dok smo se vozili natrag, s vremena na vreme su mi se ukazivale slike nesumnjivo najlepše luke na svetu – plava voda, jedrilice koje klize po njoj, daleki gvozdeni luk

Lučkog mosta s Operom koja je veselo čučala kraj njega. Ali opet nisam video Sidnej kako valja, a sutradan rano ujutro već sam otputovao za Melburn.

Zato sam bio željan, kao što već možete zamisliti, da se sada iskupim za to. „Sidnisajderi“, kako se prilično starijano nazivaju, očigledno imaju neutaživu želju da se svojim gradom razmeću pred posetiocima, i ja sam pred sobom imao još jednu ljubaznu ponudu za obilazak, a ovog puta mi se to ponudila novinarka iz *Sidnej morning heralda* po imenu Dirdra Maken. Ta živahna i vesela dama na početku svojih srednjih godina sastala se sa mnom u mom hotelu, dovevši mladog fotografa po imenu Glen Hant, pa smo krenuli peške do Sidnejskog muzeja, elegantne i otmene nove institucije, kojoj uspeva da izgleda zanimljivo i poučno a da zapravo nije ni jedno ni drugo. Shvatite da zurite u vešto i oskudno osvetljene eksponate – vitrinu punu predmeta koji su pripadali emigrantima, sobu obloženu stranicama popularnih časopisa iz pedesetih godina dvadesetog veka – a da niste baš sasvim sigurni šta se to od vas očekuje da zaključite. Ali popili smo veoma lep late u tamošnjem kafiću, i tada mi je Dirdra izložila ono što je isplanirala za naš ispunjeni dan.

Za koji tren ćemo se prošetati do Kružnog keja i trajektom preći preko luke do doka Zoo-vrta Taronga. Nećemo zaista posetiti zoo-vrt, već ćemo umesto toga pešačiti oko zatona Mali Sirijus, a onda uvis po strmim i džunglom obraslim brdima Kremorn Pointa, do Dirdrine kuće, gde ćemo uzeti peškire i bugi-daske i odvesti se kolima u Menli, predgrađe sa plažama i pogledom na Tihi okean. U Menliju ćemo moći nešto na brzinu da ručamo, a potom da se osvežimo bugi-daskanjem pre nego što se istrljamo peškirimima i krenemo u...

„Izvinjavam se što vas prekidam“, prekinuo sam je ja, „ali šta je zapravo bugi-daskanje?“

„O, veoma je zabavno. Baš će vam se dopasti“, rekla je ona vedro ali, kako sam pomislio, pomalo izvrdavajući odgovor.

„Da, ali šta je to?“

„Sport na vodi. Ludo je zabavan. Zar nije ludo zabavan, Glene?“

„Ludo“, saglasio se Glen, koji je, onako kako to inače rade ljudi koje plaćaju za snimke, bio usred beskrajnog fotografisanja. *Bzzzt, bzzzt, bzzzt*, tako je pevao njegov aparat dok je snimao tri brze i sasvim istovetne fotografije Dirdre i mene u razgovoru.

„Ali šta to tačno podrazumeva?“, bio sam uporan.

„Uzmete jednu malu dasku za surf i odveslate na pučinu, pa tamo uhvatite veliki talas i vozite se na njemu do obale. Prosto kô pasulj. Oduševićete se.“

„A šta je s ajkulama?“

„O, pa tamo jedva i da ih ima. Glene, koliko je vremena prošlo otkad je nekoga poslednji put ubila ajkula?“

„O, davno je to bilo“, rekao je Glen, razmišljajući. „Najmanje nekoliko meseci.“

„Nekoliko meseci?“, zacvileo sam ja.

„Najmanje. Opasnost od ajkula se baš preuveličava“, nadoda Glen. „Baš-baš preuveličava. Pre će vas srediti rip.“ Nastavio je da fotografiše.

„Rip?“

„Podvodna struja koja teče pod uglom u odnosu na obalu i ponekad odnese ljude na pučinu“, objasni mi Dirdra. „Ali ne brinite. Vama se to neće dogoditi.“

„Zašto?“

„Zato što smo mi tu da vodimo računa o vama.“ Osmehnula se spokojno, iskapila šolju i podsetila nas da moramo dalje.

* * *

Tri sata kasnije, pošto smo završili sa ostalim aktivnostima, stajali smo na zabačenom mestu po imenu Frešvoter Bič, blizu Menlija. Bio je to veliki zaliv u obliku slova U, okružen brežuljcima obraslim niskim žbunjem, s talasima koji su mi izgledali strašno veliki dok su se valjali s ogromnog i mrgodnog mora. Negde na sredini zaliva, nekoliko nepromišljenih duša u gumenim odelima surfovalo je prema zapenjenoj vodi na stenovitom grebenu; nešto bliže, raštrkani surferi su veslali rukama dok su ih, naizgled oduševljene, neprestano zapljuskivali eksplozivni talasi.

Na podsticaje Dirdre, koja je izgledala kao da jedva čeka da se zagnjuri u slanu vodu, počeli smo da se skidamo – sporo i promišljeno u mom slučaju, željno u njenom – do kupaćih gaća koje nam je naložila da nosimo pod odećom.

„Ako vas zahvati struja“, govorila je Dirdra, „fora je da se ne uspaničite.“

Pogledao sam je. „Vi to velite da treba smireno da se davim?“

„Ne, ne. Samo ostanite prisebni. Ne pokušavajte da plivate spram struje. Plivajte *preko* nje. A ako se time ne izvučete iz nevolje, samo zamašite ovako rukom“ – ona tu mahnu široko i ležerno, na način koji jedino Australijanac može smatrati prikladnom reakcijom na smrtonosnu situaciju na moru – „i sačekajte da po vas dođe spasilac.“

„A šta ako me spasilac ne bude video?“

„Videće vas.“

„Ali šta ako me ne vidi?“

Ali Dirdra je već gacala u talase, sa bugi-daskom pod miškom.

Plašljivo sam ispustio košulju na pesak i ostao nag izuzev otromboljenih kupaćih gaća. Glen, koji nikada nije video

ništa toliko groteskno i jedinstveno na nekoj australijskoj plaži, svakako ništa još živo, dograbio je foto-aparat i počeo uzbuđeno da snima izbliza moj stomak. *Bzzzt, bzzzt, bzzzt, bzzzt*, pevao je veselo njegov aparat dok me je pratio do vode.

Dozvolite da ovde načas zastanem kako bih ubacio dve kratke priče. Godine 1935, nedaleko od mesta na kom smo mi sada stajali, neki ribar je uhvatio ajkulu bež boje od četiri metra dužine i odneo je u javni akvarijum u Gugiju, gde su je izložili. Ajkula je plivala okolo dan-dva u svom novom domu, a onda najednom, i na izvesno iznenađenje okupljenih posmatrača, povratila ljudsku ruku. Kada je poslednji put bila viđena, ta ruka je pripadala mladiću po imenu Džimi Smit, koji je, u to nimalo ne sumnjam, signalizirao da je u opasnosti širokim, ležernim mahanjem.

E sad, druga pričica. Tri godine kasnije, u jedno vedro, mirno nedeljno poslepodne na Binfi Biču, takođe nedaleko od mesta gde smo sada stajali, niotkuda su se pojavila četiri nenormalna talasa, svaki visok sedam-osam metara. Podvodna struja je odnela na pučinu više od 200 ljudi. Na svu sreću, pedeset spasilaca je tada bilo na poslu, i oni su uspeali da ih spasu sve, osim šestoro. Svestan sam toga da govorimo o incidentima koji su se dogodili pre mnogo godina. Ali baš me briga. Ono što hoću da kažem i dalje stoji: okean je opasno mesto.

Uzdahnuo sam i odvukao se prema bledozelenoj vodi poprskanoj penom krem boje. Zaliv je bio iznenađujuće plitak. Gacali smo tridesetak metara i voda još jedva da nam se popela iznad kolena, premda se čak i tu osećala izuzetno jaka struja – dovoljno jaka da vas ponese ako baš ne pripazite. Petnaestak metara dalje, gde nam se voda popela iznad pojasa, slamali su se talasi. Ako se zanemari nekoliko sati u vodama Koste del Sol u Španiji nalik na lagunu i ledeno

uranjanje u vodu u Mejnu zbog kog sam momentalno zažalio, nisam imao gotovo nikakvog iskustva s morem, pa sam se iskreno plašio da zagacam u taj karnevalski vodeni tobogan. Dirdra je podvriskivala od zadovoljstva.

Onda mi je pokazala kako se koristi bugi-daska. U principu, bilo je to primamljivo jednostavno. Dok je talas prolazio, ona je naskočila na dasku i prevalila veliku udaljenost na njegovom vrhu. Onda je došao red na Glena, koji je otišao još dalje. Nema nikakve sumnje da je izgledalo zabavno. A nije ni izgledalo teško. Bio sam donekle željan da se i sam oprobam.

Sačekao sam prvi talas, a onda naskočio i potonuo kao nakovanj.

„Kako vam je to uspelo?“, upitao je Glen začuđeno.

„Pojma nemam.“

Ponovio sam ceo postupak s istim rezultatom.

„Neverovatno.“

U sledećih pola sata, njih dvoje su posmatrali najpre s uzdržanim veseljem, a potom i s nekom vrstom zaprepašćenosti, da bi im se pogledi ispunili nečim nalik na sažaljenje dok sam ja uzastopno iščezavao ispod talasa, nošen po okeanskom dnu površine otprilike koliko i okrug Polk u Ajovi. Posle različitog, ali podužeg perioda, izronio bih na površinu, zadihan i zbunjen, na metar ili dva kilometra dalje, da bi me odmah potom poklopio i odneo sledeći talas. Ubrzo, ljudi na plaži su bili na nogama i kladili se. Svi su se saglasili kako ono što ja radim fizički nije moguće.

S moje tačke gledišta, svako podvodno iskustvo bilo je suštinski isto. Marljivo bih pokušao da ponovim ljupke pokrete nogama koje mi je Dirdra pokazala, a potom gledao da prenebregnem činjenicu da time ništa ne postižem i da ću se maltene udaviti. Pošto nisam imao to sa čim da uporedim,

pretpostavio sam da mi ne ide loše. Ne mogu da glumim da sam se lepo proveo, ali opet, za mene je prava misterija kako neko uopšte zađe u to nemilosrdno okruženje s očekivanjem da se zabavi. Ali prepustio sam se sudbini, znajući da će u nekom trenutku sve to biti okončano.

Možda je posredi bio nedostatak kiseonika, ali bio sam prilično izgubljen u svom malom svetu kad me je Dirdra dograbila za ruku neposredno pre nego što sam nameravao da ponovo zaronim i rekla promuklim glasom: „Pazite! Eno jedne plavke.“

Glenovo lice je istog trenutka postalo zabrinuto. „Gde?“

„Šta je to plavka?“, upitao sam ja, užasnut otkrićem da tu postoji još neka opasnost o kojoj mi niko ništa nije rekao.

„Plava meduza“, objasni ona i pokaza na malu meduzu koja je (kako sam kasnije saznao listajući obimnu knjigu s naslovom *Stvari od kojih ćete skončati užasnom smrću u Australiji: Tom 19*) drugde poznata kao portugalska krstarica. Izgledala je krajnje antipatično, kao plavi kondom s nitima.

„Je li opasna?“, upitao sam.

E sad, pre nego što čujemo šta mi je Dirdra odgovorila dok sam stajao tamo, ranjiv i izgruvan, uzdrhtao, gotovo nag i poluudavljen, dozvolite samo da navedem deo iz članka koji je potom napisala za *Herald*:

Dok fotograf snima, Brajsona i bugi-dasku struja odvlači desetak metara niz plažu. Struja kod plaže protiče s juga prema severu, za razliku od nešto dalje struje koja teče sa severa na jug. Brajson to ne zna. Nije pročitao znake upozorenja na plaži. On isto tako ne zna da prema njemu voda nosi jednu plavu meduzu*

* Ta tvrdnja je neporeciva. Međutim, pisac bi želeo da se zna kako nije nosio naočari; uzdao se u svoje domaćine; osmatrao je veliki komad okeana u potrazi za ajkulama; i trudio se iz sve snage da se ne usere u gaće od straha.

– *sada manje od metar daleko – koja svojim žarenjem može da mu priredi 20 minuta dugu agoniju i, ukoliko baš nema sreće, gadnu alergijsku reakciju koju će nositi na trupu do kraja života.*

„Opasna? Ma kakvi“, odgovorila je sada Dirdra, dok smo stajali i zijali u plavu meduzu. „Ali nemojte se očešati o nju.“

„Zašto ne?“

„Moglo bi da bude malčice neprijatno.“

Pogledao sam je s izrazom interesovanja koje se graničilo s divljenjem. Neprijatne su duge vožnje autobusom. Neprijatne su drvene klupe od letvica. Žarenje portugalske krstarice – a to znaju čak i Ajovljani – prava je *agonija*. Palo mi je na pamet da su Australijanci toliko okruženi opasnošću da su razvili potpuno nov rečnik kako bi s njom izašli na kraj.

„Hej, eno još jedne“, reče Glen.

Posmatrali smo kako kraj nas pluta još jedna. Dirdra je osmatrala vodu.

„Ponekad dolaze u talasima“, reče ona. „Možda ne bi bilo loše da izađemo iz vode.“

Nije morala dvaput da mi kaže.

Dirdra je smatrala da moram još jednu stvar da vidim kako bih iole pokušao da pojmem australijski život i kulturu, pa smo se kasnije, kada je popodne preraslo u bledorumeno veče, odvezli kroz svetlucava zapadna predgrađa Sidneja gotovo do ivice Plavih planina i mesta po imenu Penrit. Naše odredište je bila ogromna vitka zgrada okružena još ogromnijim i veoma popunjenim parkingom. Osvetljeni znak je objavljivao da je to *Svet zabave Penritskih pantera*. Panteri su, objasnila je Glen, ragbi tim.

Australija je zemlja klubova – sportskih klubova, radničkih klubova, klubova Saveza penzionisanih vojnika, klubova povezanih s različitim političkim strankama – pri čemu je svaki nominalno, a ponekad nesumnjivo i aktivno bio predan dobrobiti konkretnog segmenta društva. Međutim, svi oni zapravo služe generisanju izuzetno velikih iznosa novca od pića i kocke.

Pročitao sam u novinama da su Australijanci najveći kockari na planeti – po jednoj od upečatljivijih statistika koje sam video, u toj zemlji živi manje od 1 procenta svet-skog stanovništva, ali postoji više od 20 procenata svetskih slot-mašina – kao i da Australijanci skupa troše 11 milijardi dolara* godišnje, ili 2.000 dolara po glavi stanovnika, na raznorazne igre na sreću. Ali ja nisam video ništa što bi upućivalo na takvu sklonosti riziku sve dok nisam stupio u *Svet zabave*. Bio je ogroman, bleštav i izuzetno dobro postavljen. Klupski pokret u Australiji je veoma masovan. Samo u Novom Južnom Velsu, u klubovima radi 65.000 ljudi, više nego u bilo kojoj drugoj privrednoj grani, a oni posredno zapošljavaju dodatnih 250.000 ljudi. Plaćaju više od 2 milijarde dolara na ime plata i 500 miliona dolara na ime poreza na kockanje. To je ogroman posao i gotovo se sasvim zasniva na slot-mašini koju popularno nazivaju „pouki“.

Pretpostavljao sam da ćemo morati da zaobiđemo neka pravila kako bi nas primili – na kraju krajeva, to jeste bio klub – ali sam zapravo saznao da svi australijski klubovi dozvoljavaju svakome da se momentalno učlani u njih, pošto su toliko željni da sa svima podele zadovoljstva mašina za

* Ukoliko nije drugačije naznačeno, kad god se pominje dolar, misli se na australijski dolar. Od početka 2000. godine, 1 dolar je vredeo 40 britanskih penija (ili, za jednu funtu su se mogla dobiti dva i po australijska dolara).

poker. Samo se potpišete u knjizi privremenih članova kod ulaznih vrata i krenete.

Masu je osmatrao blagonaklonim i veselim pogledom čovek koga je značka identifikovala kao Pitera Hatona, dežurnog menadžera. U maniru bezmalo svih Australijanaca, on je bio prijazan i pristupačan. Brzo sam od njega saznao da ovaj klub ima 60.000 članova od kojih se 20.000 pojavi u večerima kad je gužva, kao na primer za Novu godinu. Večeras ih je tu bilo oko 2.000. U klubu se nalazi gotovo bezbroj barova i restorana, uz sportske sale, igraonice za decu, noćne klubove i teatre. Upravo su se spremali da sagrađe bioskop sa trinaest sala i dnevni boravak za do 400 male dece.

„Auh“, rekao sam ja, pošto sam bio impresioniran. „Znači, ovo mu dođe najveći klub u Sidneju?“

„Najveći na južnoj hemisferi“, rekao je gospodin Haton s ponosom.

Odlutali smo u nepreglednu, zveckavu unutrašnjost. Na stotine poukija u dugačkim pravim linijama, i za gotovo svakim od njih sedela je napregnuta ljudska prilika i ubacivala unutra novac za igru. To su u suštini slot-mašine, ali sa zbunjajućim mnoštvom osvetljenih tastera i bleštavim svetlima koja vam omogućavaju da se odlučite za raznorazne mogućnosti – da li da zadržite određeni niz, udvostručite ulog, uzmete deo osvojenog novca i bog sveti zna šta sve ne. Sa diskretne udaljenosti sam proučavao način na koji je nekoliko ljudi igralo, ali nisam bio u stanju ni da počnem da shvatam šta to rade, osim što uzastopno ubacuju novčiće u svetleću kutiju i smrknuto posmatraju. I za Dirdru i za Glenu su tajne poukija bile jednako nepoznate. Ubacili smo novčić od 2 dolara, čisto da vidimo šta će se dogoditi, i odmah dobili isplatu od 17 dolara. To nas je neopisivo obradovalo.

Vratio sam se u hotel kao dete koje je provelo izuzetno ispunjen dan na okružnom vašaru – iscrpljen ali duboko srećan. Preživeo sam pogibelji mora, posetio klub u palati, doprineo da se zaradi 15 dolara i stekao dvoje novih prijatelja. Ne mogu reći da sam bio mnogo bliže osećaju da sam zaista video Sidnej nego ranije, ali doći će i taj dan. U međuvremenu, morao sam da uhvatim malo sna preko noći i voz ujutro.